

Az új tanév nyomasztó változásokkal indult, olyanokkal, amik különösen fontosá tették volna, hogy a szüleimet magam mögött tudhassam. Másik tornatanáért kaptunk, az elődjénél jóval fiatalabbat s termetre majdnem kétszer akkorát. Már a bemutatkozó órán, amit a tanterünkben tartott meg, közölte, hogy nála semmi se lesz úgy, ahogy eddig volt. Ahogy a katedrán állva, két hatalmas öklével

Nyerges András 3

ŐSZ, 1949*

vel a tanári asztalra támaszkodva előredőlt, pisszenni se mertünk, mégis bömbölve adta elő, amit a tudunkra akart hozni. Két, egymáshoz feltűnően közel álló szeme úgy szegeződött ránk, mintha legyűrendő ellenséget látna bennünk, s a rajzot juttatta eszembe, amit a nagyapám fordította Darwin-könyvben láttam a borneói orángutánról, annak volt olyan természetellenesen hosszú karja, mint az új tanárunknak. Úgy éreztem, a katedráról is képes lenne torkon ragadni anélkül, hogy egyetlen lépéssel is közelebb jönne. A nevem Torma Béla, jelentette be, igen, és Torma létemre tornát tanítok, de mielőtt nekiállnátok vicceket farigcsálni, megmondom, hogy az ilyesmit csöppet sem találok murisnak, és aki mégis ezzel próbálkozik, annak esetleg eltöröm a gigáját. Váratlanul hahotázni kezdett, jelezve, hogy az előbbi vicc volt, de a két lapáttenyerét elnézve csöppet sem tűnt hihetetlennek, hogy képes volna megtenni. Mi van, betoji társaság, kiabálta, teli lett a gatya? Azt akarom, hogy a tanév végére satnya városi penészszírágokból egészséges legényekké váljatok, akiknek van vér a pucájában, és nem rezelnék be egy tréfától.

Én bemutatkoztam, jelentette ki, most ti jöttök, osztály feláll, kicihelődik a padból, a katedra előtt sorakozik, nem vág pofákat, mert ez tornaóra, nem szépírásgyakorlat, leveszi az ingét, vigyázzba áll, de nem mint egy göthös kecske, ki a mellet, be a hasat, szeretném látni, vannak-e stramm, egészséges fiuk is, vagy csak vézna anyaszomorítottok? Derékig meztelenül ácsorogtunk, ő pedig rosszalló fejcsóválások közepette körbejárt bennünket, és nem titkolta, hogy a látvány, amit nyújtunk, csöppet sem tetszik neki. Nagyság szerint álltunk fel, elől mi kicsik, mögöttünk a közepes termetűek, hátul a legnagyobbak. Torma Bélából azonban kitört a felháborodás, mi akar ez lenni, miért a selejt áll elől? Úgy képzelitek, hogy majd az iskolai ünnepélyeken is, ahol minden osztály a legjobb formáját próbálja mutatni, ezzel a sárga alakkal rukkoltok elő? Nyikkanni se mertünk, de a grimaszaink egyértelműen jelezték, hogy fogalmunk sincs, mi a baja, az előző tanárunk rendezett ilyen sorokba minket, és nem értjük, hogy lehetne másképp állni? Kehesek hátra, jónövésűek előre, középső sor marad, vezényelt, s miközben

helyet cseréltünk, arra voltunk elkészülve, hogy kiderül, ez is csak egy újabb vicc a részéről. Bicepszeket akarok látni, hangzott a következő utasítás, feszítsd a muszklit, mutasd a békát, nem röhög, a nép így mondja, az a szemüveges anyaszomorító sem idétlenkedik ott hátul, fogadok, fiam hogy

4 ha *muszkulusz brakkhit* mondok, te azt sem értenéd, pedig burzsujivadék létedre illene értened legalább a latint.

A burzsujivadék szóra, bár nem én voltam a szemüveges, felkaptam a fejem, a kifejezés ismerős volt, mégpedig a brosúrákból, amikből a szüleim tanultak, s a felfedezéstől elkezdtem más szemmel nézni Torma Bélát. Ha ugyanazt biflázza, mint apámék, akkor jobban megértem őt, mint a többiek az osztályban, és a gomblyukában lévő pártjelvényt azt mondja nekem, hogy ő ugyanazon az oldalon áll, ahol a szüleim, csak ők a jelvényt sosem tűzik ki, hanem abban a dobozban tartják, ahol apám a mandzsettagombjait, anyám a terézvárosi búcsúban vásárolt csecsebecséit. Torma Béla nem tudhatja, hogy én rájöttem, egy cipőben jár a szüleimmel, de ha majd kiderül, ez talán nyom valamit a latban, és nem pusztán abból ítél meg, hogy azok közé tartozom, akik az ő tantárgyából siralmasan gyöngék. Közben további rendszabályokat ismerttetett, ma elnéztem, hogy nem vagytok tornához öltözve, de jövő héttől nem tűrök senkin utcai ruhát, se melegítőt, se mackót, és ahhoz is ragaszkodom, hogy a klottgatyát, az atlétatrikót, a tornacsukát az óra előtt, a szünetben vegyétek fel, mert nálam nem lehet öltözködés címén a fele órát ellásálni. Aki nem tartja be, annak röpi a bummedli, három bummedli egy intő, három intő pedig bukás, igen, lesz bukás tornából is, a lógósok évet ismételnék. Abba a dohos, sötét pincébe, amit nálatok tornateremnek neveznek, a lábunkat se tesszük be, ezt megmondtam az igazgatónőnek is, abban a hodályban nincs se bordásfal, se korlát, se nyújtó, levegő is alig, szóval a tornaóra ezentúl az iskolaudvaron lesz. Van kérdés? Akinek van, most szóljon, mert munka közben nem tűröm a szájjártatást.

Feltartottam a kezem. Na, vakarcs, ott a harmadik padban, kérdezte Torma Béla, neked mi bajod? Ahogy kimondta, magam is furcsának találtam, hogy a nálam különb tornászok mind értenek mindent, egyedül én jártatom a számát. Szinte görcs állt a torkomba, már tudtam, hogy a felszólítást nem lett volna szabad komolyan venni, állni viszont már álltam, másfelől tudtam, hogy senkit nem érdekel, ami nekem fontos, és ha nem teszem fel a kérdést, Torma Béla gyávának is fog tartani. Na, mi lesz, kérvényt nyújtsak be, sürgetett, rühellem, ha lopják az időmet. A hangom remegett, de kiböktem, azt szeretném tudni, hogy hol lesznek a tornaórák *télen*, mert akkor, ugye, hideg van és az udvaron meg is fázhatunk.

Torma Béla túl sokáig meredt rám, belesápadtam a hallgatásába, biztosan *tornaórát* vélt hallani tornaóra helyett, azt hiszi, pimaszkodom vele, vagyis mindjárt eltöri a gigámat. Ha bizonygatni kezdem, hogy nem azt mondtam,

még dühösebb lesz, ha megkukulva állok, lopom az idejét. Néznek oda, szó-
lalt meg és az előrszegezett ujjával rám mutatott, itt az okostojás, aki meg-
mondja nekem, amire tanár létemre rá se jönnek: télen hideg van. Kuncogás
hallatszott a padok felől, ami tetszett neki s szinte jókedvűen folytatta,
nyugodj meg, okostojás, nem fogtok fájni, csináltak fekvőtámaszt, 5
ugortok bakot, lesz csuklógyakorlat és sok-sok futás, egyszerűen gon-
doskodom róla, hogy télen is melegek legyenek! Körülnézett, ha még másnak
is van ilyen okos kérdése, tegye fel, de több kéz már nem lendült a magasba,
és nyikkanás se hallatszott, nagyon helyes, nyugtázta az eredményt, akkor
miheztartás végett még annyit, hogy a nyafogást, a kényeskedést, a
lustaságot nem szeretem, sőt ki nem állom. Hozzám fölösleges protek-
cióért beküldeni a potentát apukákat és rimánkodó anyukákat, én de-
mokratikus ember vagyok, nálam az *egy mindenkiért, mindenki egyért*
az érvényes. Aki az órán szabotál, azt eltaposom, mint a csikket, és
nem érdekel, ha az illető más tárgyából színjeles. Merőn rám szegezte
a tekintetét, mintha tudná, hogy én leszek, aki miatt ilyen összetűzésre
sor kerülhet, s ez nemcsak azért sértett, mert sose voltam színjeles, de
azért is, mert Torma igazán láthatná, hogy vannak az osztályban
mások, akiknek már a ruházatáról lerí, hogy a szülei hozzám képest
gazdagok, a gazdagok szoktak a tanárok nyakára járni, de az enyéme-
k, ha csak nem hivatják őket, elkerülik az iskolát. Miért nekem mondja,
hogy burzsujivadék számára nincs kímélet, és miért hiszi fenyegetés-
nek, hogy ő demokratikus ember?

Nehéz volt mindezt rendbe tenni magamban. Hazafelé menet
az is gondterhelte, hogy szorít az idő, pénteken lesz az első olyan
tornaóra, amit már az iskolaudvaron tart, és bár szeptember lévén
megfázástól nem kell félnem, attól annál inkább, hogy képtelen leszek
megfelelni a követelményeinek. A régi tanárunk beírta azzal, hogy a
bemelegítés után meghúzom magam egy sarokba, és nem zavarom a többi-
eket, de Torma Béla minden szavából veszély leselkedik, és ha majd nem
ugrok, nem futok annyit, mint a többiek, azt szabotálásnak veszi. A kérde-
zősködésem miatt megjegyzett magának, és az udvaron majd neveltségessé
akarja tenni az *okostojást*, hogy máskor szólni se merjen. Rajtam csak az se-
gíthet, ha tudomást szerez a köteges hílusaimról, és megérti, hogy a beteg-
ségem miatt nem teljesítek annyit, mint mások. De kítől szerezzen tudomást?
Ha én megyek oda hozzá, végig se hallgat, a kis lógós mindenféle ürüggyel
ki akar bújni a munka alól, azt gondolná. Amit a szülőkről mondott, azok után
őket sem küldhetem, mert hiába is magyaráznák, hogy nem protekciót kér-
nek, csak egy kis belátást, belátást, még mit nem, ismerjük ezt, Torma Béla
nem megy lépre ilyen úri huncutságnak. A nagyanyámat mégúgyse küldhe-
tem, a kereszt a nyakában csak megvadítaná Torma Bélát. Van bárki, akinek

elhinné, hogy tüdőfertőzésem volt, s annak következményei vannak? Talán egy orvosi igazolás gondolkodóba ejtené. Péntekig van még három nap, ha a szüleim szereznének ilyen papírt, meg volnék mentve. Eszembe jutott Farkas doktor a Dévai utcai Tüdőgondozóból, aki azt üzenete, hogy

6 beszélni akar a szüleimmal, mert Farkasgyepűre akar küldeni. Bár nem túlságosan erőlködtem, hogy átadjam az üzenetét. Most kapóra jönne, hiszen attól a gyerektől, akinek szanatóriumban a helye, egy ilyen papírt sem tagadhat meg.

Eltökéltem, hogy bármilyen későn jön haza anyám, nem hagyom magam lerázni, addig nem fekszem ágyba, amíg ezt meg nem beszéltük. Éppen ma a szokásosnál is később ért haza, annyira későn, hogy apám már fel-alá járkált a lakásban, és hol az ablakból leste, mikor látja meg, hol pedig a mentőket akarta felhívni, hogy nem tudnak-e róla. Nagyanyámat bosszantotta ez az aggodás, mit félsz. rossz pénz nem vész el, mondta, de apám olyan fenyegetően indult meg feléje, hogy síkítva beugrott előle a szobájába. Na, ebből elég, jelentette ki apám fél tízkor, lemegyek elé, de épp mikor elindult volna, megérkezett anyám. Messziről látta, hogy rémültek vagyunk, sietett már az első szavával leszerelni az indulatokat, óriási hírem van, kiabálta, többé nem kell estig bent maradnom! Az izgatottságtól könnyek szöktek a szemébe, s amikor apám ráparancsolt, hogy azért egye is meg a vacsoráját, a keze annyira remegett, hogy a villájáról a káposztáscevedkli folyton visszapotyogott a tányérba. Képzeljétek, mesélte, minden attól van, hogy Révainak tegnap hat után dolga akadt odabent, és amikor visszajött, találomra benyitott néhány szobába, és mivel fogalma se volt róla, mi zajlik a minisztériumban, most éktelenül dühös lett, átszervezés ügyben már össze is hívta a vezetői kollégiumot, anyám sokatmondó mosollyal kísérte a bejelentését, emiatt dekkoltam bent mostanáig, mert azt reméltem, hogy már ma jó hírrel jöhetek haza, szóval egészen biztos, hogy Révai megszünteti ezt az örületet, csak ki kellett várni, míg egy olyan kaliberű koponyának, mint ő, jut erre ideje.

És ha azt sütik ki, kérdezte apám, hogy holnaptól már aludjatok is bent? Anyám megsértődött, légy szíves, ezen ne humorizálj, többen hallották, hogy Révai azt mondta, ami itt folyik, az rablógazdálkodás a káderekkel, az pedig tűrhetetlen, és amit ő nem tűr, az meg is változik! Apám kételkedő arca szemlátomást zavarta anyámat, hogy átadhassa magát a reménykedésnek, rajtam azonban azt látta, hogy még türelmetlenebbül várom a helyzet jobbra fordulását, s olyan bizalmasan fordult felém, hogy az önmagában is boldoggá tett, ne félj, csillagom, még egy napot bírj ki, és újra több időm lesz rád.

A legjobbkor, gondoltam, egy napot kibírok, de többet nem. Anyám tovább győzködte apámat, csak nem képzeled, hogy Révai, ha tudja, mi a helyzet, nem tesz rendet a saját portáján? Hiszem, ha látom, felelte apám,

másnap azonban csak én voltam olyan helyzetben, hogy láthassam, egyedül lestem az ablakból, hogy befordul-e anyám az Eötvös utca sarkán fél ötkor, mint régen? Nem jött sem akkor, sem ötkor, sem hatkor, de még hétkor sem, pedig a Dévai utcában csak hétig volt rendelés, vagyis az orvosi papír szempontjából egy nap megint elveszett. Apám, amikor hazáért, nem látszott meglepettnek, csak hanyatt fekvé bámulta a plafont, és néha a tenyerével nagyokat csapott maga mellett a rekamiéra.

Anyám már az ajtóból azt harsogta, ne mondjatok semmit, a látszat ellenem szól, de jobb a helyzet, mint hinnétek, nagy változások lesznek, igaz, nem egész olyanok, mint hittük. Vagyis marad minden a régi, dűnnyögte apám, de anyám úgy csattant fel, mint akit személyes sértés ért, szó sincs róla, át lettünk szervezve, az egész munkabeosztásunkat átcsoportosították, reggel nyolc és délután négy közt nincs többé taggyűlés, se szeminárium, se pártcsoporthétközlet, minden mozgalmi program átkerül munkaidő utánra, vagyis akkorra, amikor a sztálini műszak miatt úgyis bent volnánk, de amíg ügyfelek jöhetnek, mostantól csak velük foglalkozhatunk, hogy többé ne forduljon elő, ami Bernáth Auréllal gesgett, ez a nagy művész dolgvégezetlen mehetett haza, mert akik intézkedtek volna, mind taggyűlésen ültek. És ez nem pletyka, ezt a mi Révaink maga ismertette, mint elretentő példát, és gondoskodott is róla, hogy meg ne ismétlődhessen.

Anyámról lerítt, hogy azt szeretné, minisztere szellemi teljesítménye nyűgözzön le bennünket is, még ha mint családnak, nem is teszi könnyebbé az életünket, apám azonban mogorván, leszeggett fejével üldögélt, nem lehetett elfogni a pillantását, rajtam meg szórakozottan átsiklott anyám tekintete, de úgy tettem, mintha engem is kérdezett volna, hiszen azzal, hogy elhítem neki a változást, elveszítettem egy fontos napot, most aztán, mivel ezentúl is későig marad bent, nincs, aki elmenjen Farkas doktorhoz. A becsapottságomat nem tudtam eltitkolni és megkérdeztem, ugye holnap se fogsz ráérni, hogy elgyere velem? Hogy hová, ki se mondtam, de a hangomból áradó keserűség így is ingerültté tette. Ráérni tényleg nem érek rá, és mélyen a szemembe nézve érzékeltette, hogy sikerült megbántanom, viszont úgy emlékszem, mi megállapodtunk valamiben, vagy nem? Mégpedig abban, csillagom, hogy nem teszed nekem nehezebbé, ami úgyis elég nehéz. Súlyos szemrehányás áradt a pillantásából, ezért azt már meg se kérdeztem, a nem ráérés vonatkozik-e csütörtökre is, mert egyértelmű volt, hogy vonatkozik. Akkor pedig minden reményemnek befellegzett, nem lesz papírom, Farkas doktortól, és kényre-kedvre ki leszek szolgáltatva Torma Bélának.

*Részlet A *negyvenesek pavilonja* című regényből.